

מיומנות מס. 8

השוואה והבחנה

"...בְּכָל מָקוֹם הוּא מְקַדִּים מִשָּׁה לְאַהֲרֹן
וּבְמָקוֹם אֶחָד הוּא אוֹמֵר 'הוּא אַהֲרֹן וּמִשָּׁה'
מִלִּמֶד שְׁשִׁנְיָהֶם שׁוֹיִן
זֶה כְּזֶה..."

(ויקרא רבה פרשה לו)

הקדמה

השוואה בין עניינים מאפשרת להבחין בדמיון ובהבדלים ביניהם, ומתוך כך להגיע להבנה עמוקה יותר של הכתוב. תשומת הלב לדומה ולשונה, לסתירה ולכפילות- מהווה בסיס חשוב לתלמיד בהבנת עולם הפרשנות. פירושים רבים בדברי רבותינו עולים מתוך השוואת כתובים. ההשוואה תתבצע בד"כ באיסוף של פרטים דומים או נבדלים מתוך שני מקורות או יותר והצבתם זה לצד זה מתוך מטרה להגיע להבנה טובה יותר כדוגמת: הסקת מסקנה, לימוד מושג חדש, או הבנה בהירה יותר של המקורות מתוך ההשוואה. דוגמאות מפורטות יובאו להלן.

למיומנות ההשוואה ארבע מרכיבים:

1. איתור הדמיון הבסיסי בין העניינים.
2. קביעת מושאי ההשוואה (קריטריונים).
3. כתיבת הפרטים הדומים והשונים.
4. הסקת המסקנה/למידה חדשה.

השלבים

שלב ראשון (כיתות א-ב)

המורה מדגים בעצמו את כל מרכיבי ההשוואה, והתלמיד איננו נדרש לדבר ברמת המיומנות. ההשוואה תהיה בין פרטים סיפוריים בולטים ומוכרים, כאשר המסקנה העולה מהם ברורה מצד הכתוב עצמו או מהסברו של המורה.

לדוגמא, בראשית פרק ד' – בנושא קין והבל

הענין הדומה הוא קורבנות האחים.

המורה עורך את כל ההשוואה, וכותב אותה על הלוח:

קרבנות האחים

מה הביא?	קין	הבל
מפרי האדמה	מבכורות צאנו	
האם התקבל הקרבן?	ואל קין ואל מנחתו לא שעה	וישע ה' אל הבל ואל מנחתו

המורה יעורר בכיתה שאלה הנובעת מתוך ההשוואה: 'מדוע קרבנו של קין לא התקבל?'
המורה יביא את דברי חז"ל המובאים ברש"י כי רק אצל הבל כתוב שהביא מבכורות צאנו.

שלב שני (כיתה ג)

המורה יגדיר את שני המקורות שאותם נשווה. המורה יציע את פרטי ההשוואה ומרכיביה. התלמידים ימלאו את השווה ואת השונה.

לדוגמה:

בספר שמות פרקים ג-ד למדנו על הציווי לאסוף את הזקנים, ועל חששותיו של משה:

"לֵךְ וְאַסַּפְתָּ אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם ה' אֱלֹהֵינוּ לָקִי אֲבֹתֵינוּ נִרְאָה אֵלַי... וְשָׁמְעוּ לְקֹלְךָ..
וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינֻ לִּי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי.."

כאשר נגיע לסוף פרק י (פסוקים כט-לא), ניזכר בפסוקים מסוף פרק ג ונשווה אותם לאשר ארע בפועל:

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת לְעֵינֵי הָעָם: וַיֵּאֱמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פֶקֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.."

השליחות	הביצוע	מה למדנו?
מה ציווה ה'?	מה עשו משה ואהרן	מה למדנו?
"לֵאסֹף אֶת זִקְנֵי הָעָם", "לֵאמֹר לָהֶם שֶׁ' נִלְכָּה אֱלֹהֵינוּ", לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹתוֹת	"וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", "וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים", "וַיַּעַשׂ הָאֱתֹת"	משה ואהרן נאמנים פעילותם, מדויקים וצושים ככל אשר נאמר
האם העם יאמין?	מה היה בפועל	מה למדנו?
משה עש: "והן לא יאמינו לי" "והם יאמרו בקולו" הקב"ה הבטיח: נתן אותות והבטיח: "והם לא יאמרו בקולו"	וַיֵּאֱמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פֶקֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּאֱמֶן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פֶקֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל	דבר ה' אמר, וכן: על אף הקושי והסבב קיימת הבנה ישראל האמונה בה' ובאמנה

המורה מציע את מרכיבי ההשוואה

התלמידים פעילים פרטים

שלב שלישי

התלמידים יכולים לנסות ולהציע את הקריטריונים להשוואה (כיתה ד/ה). כמו כן, בשלב זה איסוף פרטי ההשוואה יכול להתרחב ולכלול מעבר לפרטי התוכן, גם הבדלי לשון בולטים, לדוגמה:

השוואה בין שתי המצוות העוסקים ביחס להורים:

כִּבְדוּ אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכוֹן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ

לעומת:

"אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שְׁבֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.

נשאל את התלמידים: מה ניתן להשוות בפסוקים הללו?

מהו לשון הציווי, האם יש נימוק למצווה? האם נזכר שכר למצווה? מה הסדר בו מופיעים האב והאם? הילדים יאמרו את תשובותיהם, והלימוד יהווה בסיס להבאת תשובות בענין מדברי רבותינו.

בשלב נוסף (כיתה ו ובעיקר בחטיבה) התלמידים יכולים לנסות להסיק מסקנות מההשוואה:

לדוגמה:

המורה יבקש להשוות בין מצוות השבת בחומש שמות לבין מצוות השבת בחומש דברים.

המורה יציע את הבסיס להשוואה

המורה יבקש מן התלמידים לאתר את שני המרכיבים להשוואה

התלמידים ימלאו בעצמם את הפרטים בטבלה

המקור	שמות פרק כ	דברים פרק ה
הציווי	זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לַעֲשֹׂה	שָׁמֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לַעֲשֹׂה
הטעם	כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ	לִמַּעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ כָּמוֹךָ. וְזָכַרְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיִיתָ מִצִּרִּים וּמִצָּאֵק ה' אֱלֹהֶיךָ מֵעַתָּה

הסקת מסקנות: המורה ידון עם התלמידים בלימוד העולה מהשוואה, ויחדד אותה:

הציווי – למצוות שבת יש שני פנים: "עשה" - לייחד את היום השביעי בכבוד ובעונג, ו"לא תעשה" –

איסור עשיית מלאכה. התלמידים יכולים להעלות פרטים הקשורים לזה ולזה.

הטעם – יש שני טעמים לשבת: האחד – לקבוע בלבנו את החיים לאור האמונה בבריאת העולם,

והשני - לקבוע בלבנו את ההכרה כי הושוו עבד ואדון ביום קודש לפני ה'.

חשוב לציין:

המיומנות היא השוואה, ומתוך ההשוואה ניתן להגיע להסקת מסקנה. הסקת מסקנה מתוך השוואה הוא דבר מורכב ויופיע בהמשך הדרך בחטיבה ותיכון. מטרתנו בכיתה ו' היא רק להתחיל ולהרגיל לדפוס המחשבה של ההשוואה, ונעשה זאת מספר קטן של פעמים לאורך השנה.

- אין לצפות מתלמיד ביסודי לערוך השוואה בין פרשנים.

- אין לערוך השוואות בין עניינים מופשטים או רחבים מידי (לדוגמה: עשרת הדיברות בחומש דברים מול עשרת הדיברות בשמות וכדו'). ניתן לעשות השוואה כוללת כמשימה קבוצתית/ כיתתית בהנחיית המורה, וגם אז יש צורך להגדיר בצורה ברורה את הממדים להשוואה ואת מושאי ההשוואה.

נספח למיומנות 8 - מיון פרטים

לא עמדנו על מיומנות זו בנפרד, אך אנו בהחלט משתמשים בה מעת לעת, פעמים כעומדת בפני עצמה, ופעמים כבסיס להשוואה - כאשר אנו מציבים את הפרטים אלו מול אלו על מנת לעמוד על דמיון ושונות.

לא פעם אנו משתמשים במיון גם לשם ארגון וסידור הפרטים בטבלאות.

גם בפעולת המיון ישנו קריטריון שעל פיו משייכים את הפרטים בפסוקים.

דוגמאות למיון:

מיון הקרבנות – חובה ונדבה, קרבנות מן החי מן הצומח.

מיון בעלי חיים המופיעים בויקרא פרק יא – לטמאות ולטהורות.

מיון עשרת הדיברות – עשה/ לא תעשה מעשה/מחשבה/דיבור בין אדם למקום/לחברו.

מיון מצוות בפרשת קדושים – בין אדם למקום/לחברו.

מיון עשר המכות – מיון המכות פגיעה ברכוש/פגיעה בגוף עם התראה/ללא התראה.